

Cuprins

<i>Cuvînt-înainte</i> (Maurice Olender)	5
Supliciul lui Moș Crăciun.	9
„Totul pe dos”	47
Nu există decît un singur tip de dezvoltare?	57
Probleme de societate: excizie și procreare asistată	79
Prezentare a unei cărți de către autorul ei	101
Bijuteriile etnologului.	115
Portrete de artiști	129
Montaigne și America.	145
Gîndire mitică și gîndire științifică	151
Toți sîntem niște canibali	163
Auguste Comte și Italia	175
Variatiuni pe tema unui tablou de Poussin	191
Sexualitatea feminină și originea societății.	201

Lecția de înțelepciune a vacilor nebune.....	215
Întoarcerea unchiului dinspre mamă	229
Proba prin mit nou	243
<i>Corsi e ricorsi. Pe urmele lui Vico</i>	255
<i>Surse</i>	267

CLAUDE LÉVI-STRAUSS (1908-2009), considerat „părințele antropologiei moderne”, a urmat studii de drept și filozofie înainte de a se orienta către etnologie și antropologie. A fost profesor la São Paulo (cercetările etnografice de aici constituie sursa volumului *Tropicte triste*, care i-a adus celebritatea), iar mai apoi, pînă la pensionarea din 1982, director de studii și profesor la Collège de France, precum și director adjunct la Musée de l’Homme. A fost membru al Academiei Franceze din 1973. Dintre numeroasele sale lucrări, menționăm: *Rasă și istorie* (1952), *Mitologice* (4 vol., 1964, 1966, 1968, 1971), *Antropologia structurală* (2 vol., 1958, 1973), *Gîndirea sălbatică* (1962; Polirom, 2011), *Antropologia și problemele lumii moderne* (2011; Polirom, 2011) și *Cealaltă față a Lunii. Scrisori despre Japonia* (2011; Polirom, 2013).

Claude Lévi-Strauss, *Nous sommes tous des cannibales*
précédé de *Le Père Noël supplicié*
Avant-propos de Maurice Olender

© Éditions du Seuil, 2013
Collection *La Librairie du XXIe siècle*, sous la direction
de Maurice Olender.

© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvîrșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Louis Soutter (1871-1942), *Jocuri* (1937-1942, detaliu)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Printed in ROMANIA

Claude Lévi-Strauss

Toți săntem
niște canibali

precedat de
Supliciul lui Moș Crăciun

Cuvînt-înainte de Maurice Olender
Traducere de Giuliano Sfichi

POLIROM
2014

Miturile referitoare la aceste două fenomene meteorologice țin toate de un vast sistem în care revin aceleasi incidente și aceiași actori. Aceste mituri sunt cuprinse unele într-altele asemenea unor păpuși rusești. Cele despre prinderea vîntului, care au intriga cea mai bogată, se găsesc la periferie; cele despre originea ceții, adesea abia schițate, ocupă partea centrală. Așadar, cu ele se cuvenea să începem.

La prima vedere, ele îmbracă aspectul unor mici povești lipsite de orice implicătie cosmologică. Pe vremea când oamenii și animalele încă nu formau categorii distințe, un bătrân bolnav și respingător pe nume Linx a lăsat-o însărcinată – cu sau fără voia lui – pe fiica unei căpetenii lăsând să curgă pe fată un firicel de salivă sau de urină, uneori și prin alte procedee. Copilul a venit pe lume. Se organiză o probă pentru a se afla care dintre toți bărbații satului era tatăl său. Copilașul îl indică pe Linx. Sătenii indignați aproape că-l omorîră în bătaie pe acesta din urmă și îl abandonară împreună cu soția și cu fiul lui. Linx se preschimbă într-un Tânăr chipes și puternic, pe deasupra și mare vînător, care asigură micii sale familii un trai îmbelșugat. În

schimb, asupra noului sat unde se aşezaseră prigonitorii lui trimise o ceaţă groasă care făcu vînătoarea cu neputinţă şi aduse foametea. Sătenii îşi cerură iertare şi rugămintea le fu îndeplinită. Linx deveni căpetenia satului.

Această poveste, care nu prea are decît o importanţă moralizatoare, se regăseşte sub aceeaşi formă sau sub forme foarte asemănătoare de la un capăt la altul al celor două Americi. În anii de imediat după descoperire, a fost auzită de călători sau de misionari în Mexic, Brazilia, Perú... În ciuda aparentei sale insignificante, ea manifestă o uimitoare stabilitate, nu numai în spaţiul – din Canada pînă la țărmurile Atlanticului de Sud şi pînă la Anzi –, ci şi în timp, de vreme ce relatăriile culese cu mai bine de patru secole în urmă nu diferă prea mult de cele pe care le putem asculta astăzi.

Or, în versiunile canadiene ale acestui mit – schiţă a celor despre originea cetii, născută din pielea veche şi bolnavă pe care o leapădă eroul –, Linx îl are ca principal adversar pe Coiot, care, după cum vom constata mai tîrziu, joacă un rol important în seria mitică alternă: cea despre prinderea vîntului. Linxul este o felină, în timp ce Coiotul face parte din

familia canidelor. Opoziția astfel marcată între cele două familii nu are nimic care să ne poată surprinde: nu spunem oare despre două persoane incompatibile ca temperament că sînt ca pisica și cîinele? La începutul secolului al XIX-lea, un poet cu totul minor, Marc-Antoine Désaugiers, a compus o şansonetă în care fiecare cuplet opunea „ca pe cîine și pisică” nu numai pe Voltaire și Rousseau, Grétry și Rossini, clasicul și romanticul, ci și datoria și plăcerea, morala și dorința, justiția și echitatea... Probabil că această importanță filozofică acordată opoziției nu era pentru el, aşa cum rămîne și pentru noi, decît o simplă glumă. În miturile lor, amerindienii îi conferă însă sens deplin și desprind toate consecințele ei.

Cu toate acestea, după ei, opoziția nu exista la origine. Pe vremuri, povestesc amerindienii, Linxul și Coiotul erau prieteni apropiati și aveau aceeași morfologie. S-au certat însă și, ca să se răzbune, Linx i-a lungit botul, labele și coada lui Coiot; la rîndul lui, Coiot i-a turtit botul și i-a scurtat coada lui Linx. De atunci, se opun ca fizic: extravertit pentru unul și introvertit pentru celălalt.

În concluzie, atât la nivel fizic, cât și moral, Linxul și Coiotul, felina și canidul,

au fost, poate, și ar fi putut să rămînă ca niște gemeni. Dar, sugerează miturile, lucrul acesta ar fi fost împotriva ordinii lumii, care cerea ca două ființe, asemănătoare la început, să devină diferite. Înțelegem de aici importanța pe care miturile o dau acestor povestioare. Sub o formă figurată, ele introduc noțiunea unei imposibile gemelități, care ocupă un loc central în reflectia filozofică a amerindienilor.

Aceștia concep, într-adevăr, geneza ființelor și a lucrurilor după modelul unei serii de bipartitiai. La început, demiurgul se separă de creaturile sale. Acestea se subdivid în indieni și non-indieni, apoi indienii însăși se subdivid în concetăteni și dușmani. Între concetăteni apare o nouă distincție: cei buni și cei răi; iar cei buni se împart la rîndul lor în puternici și slabii. La mai multe niveluri ale acestei scări dihotomice intervin frați, gemeni sau aproape gemeni (caz în care sunt procreați de tați diferiți), inegal înzestrăți și care sunt agenții cutărei sau cutărei diviziuni; unul e pașnic, celălalt bătaios; unul înțelept, celălalt nerod; unul dibaci, celălalt neîndemînatic etc. Căci trebuie ca între părțile ce rezultă la fiecare etapă să nu apară niciodată o egalitate veritabilă:

într-un fel sau altul, una dintre ele este întotdeauna superioară celeilalte.

Ceea ce proclamă miturile în mod implicit este că polii în raport cu care se ordonează fenomenele naturale și viața în societate – cer și pămînt, sus și jos, foc și apă, ceată și vînt, aproape și departe, indieni și non-indieni, concetăteni și străini etc. – nu vor putea fi niciodată gemeni, deși elementele fiecărei perechi se implică reciproc. Mintea face eforturi să-i cupleze fără să reușească să stablească între ei o paritate. Identitatea dă naștere întotdeauna alterității. De acest dezechilibru dinamic depinde bunul mers al universului, care, în lipsa lui, ar risca în orice moment să cadă într-o stare de inerție.

Așa se explică faptul că gemelitatea, care ocupă un loc atât de important în mitologia amerindienilor, nu apare niciodată în stare pură în această mitologie. Contrariul ar fi surprinzător, căci, cel puțin în America tropicală, dar foarte adesea și în alte părți, indienii se temeau de nașterea de gemeni și îl ucideau pe unul dintre aceștia sau chiar pe amândoi. Dacă în mituri gemenii divini sau eroici pot juca un rol pozitiv, motivul este că gemelitatea lor rămîne incompletă și ține de circumstanțele particulare ale

conceperii sau nașterii lor. Este și cazul lui Castor și Polux. Însă Dioscurii se străduiesc și reușesc să devină asemănători, pe cind gemenii americani nu depășesc niciodată distanța inițială dintre ei. Ba chiar își dau silință să o amplifice, ca și cum o necesitate metafizică ar constringe toate elementele împerecheate la origine să se îndepărteze. De aici decurg o serie de consecințe: pe plan cosmologic, imposibilitatea de a concilia niște extreme care, în pofida unui vis nostalgitic, nu vor putea fi niciodată gemene, iar pe planurile sociologic și economic, o permanentă oscilare, în exterior între război și comerț, iar în interior între reciprocitate și ierarhie.

Dintre aceste bipartiții în serie, cea dintre albi și indieni reține în special atenția. Dacă vom consulta primul mit brazilian care a fost cunoscut în Europa – marele mit despre origini al indienilor tupinamba, cules de călugărul cordelier francez André Thevet pe la 1550-1555 și publicat în 1575 în *Cosmografia universală* a acestuia –, vom vedea că în vremurile de început ale lumii demiurgul trăia printre creaturile sale și le copleșea cu binefaceri. Însă creaturile s-au arătat nerecunoscătoare și demiurgul le-a